



**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Xulq-atvor qoidalari – hayot tarzi"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 5-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Mavzuning nazariy asoslari

Inson jamiyatda yashar ekan, u atrofidagi odamlar bilan doimo muloqotda bo'ladi. Shuning uchun har bir inson o'zini odobli va tarbiyali tutishi, jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor qoidalariga amal qilishi muhim hisoblanadi.

Hurmat

Xulq-atvor qoidalari odamlar o'rtasida o'zaro hurmatni shakllantiradi.

Tartib

Jamiyatda tartibni saqlashga yordam beradi va barqarorlikni ta'minlaydi.

Hamjihatlik

Odamlar o'rtasida birlik va hamkorlikni mustahkamlaydi.



Xulq-atvor qoidalarini nima?

Xulq-atvor qoidalarini — bu insonning jamiyatda qanday muomala qilishi, boshqalarga qanday munosabatda bo'lishi va turli vaziyatlarda o'zini qanday tutishi kerakligini belgilab beruvchi **axloqiy qoidalaridir**.

Inson kichik yoshidanoq odob-axloq qoidalariga amal qilishni o'rganishi kerak. Bu qoidalar odamlar o'rtasida o'zaro hurmatni shakllantiradi va jamiyatda tartibni saqlashga yordam beradi.



Xulq-atvor qoidalariga amal qilish insonning tarbiyasi va madaniyatli ekanini ko'rsatadi. Bunday insonlar jamiyatda hurmatga sazovor bo'ladi.

Asosiy qoidalar:

- Kattalarga hurmat ko'rsatish
- Salomlashish odati
- Navbatni saqlash
- Jamoat joylarida shovqin qilmaslik
- Boshqalarning tinchligini buzmaslik
- Adolat va halollikka rioya qilish

Nima uchun qoidalarga amal qilish kerak?



O'zaro hurmat

Qoidalar odamlar o'rtasida hurmat va hamkorlikni mustahkamlaydi.



Adolat va halollik

Jamoat joylarida qoidalarga amal qilish adolat va halollik kabi qadriyatlarni mustahkamlaydi.



Qonunga hurmat

Insonlarning qonun va qoidalarga hurmat bilan munosabatda bo'lishini shakllantiradi.



Kelajak uchun poydevor

Bunday tarbiya kelajakda korrupsiya va adolatsizlikka qarshi turishga xizmat qiladi.

Jamoat joylarida o'zini tutish

Jamoat joylarida o'zini to'g'ri tutish — bu ko'pchilik foydalanadigan joylarda odob va tartibga amal qilish demakdir. Har bir inson boshqalarning huquqini va tinchligini hurmat qilishi kerak.



Teatr va kinoteatrda o'zini tutish

Teatrda

Teatr — bu madaniy tadbirlar o'tkaziladigan joy. Spektakl namoyish etilayotganda tomoshabinlar tinch o'tirishi va sahnadagi ijroga hurmat bilan qarashi kerak.

- Telefonni o'chirish yoki ovozini pasaytirish
- Baland ovozda gaplashmaslik
- Telefonda gapirmaslik
- Diqqat bilan tomosha qilish



Kinoteatrda

Kinoteatrda film ko'rsatilayotganda boshqa odamlarning tomoshasiga xalal bermaslik muhim.

- Tinch o'tirish
- Filmni diqqat bilan tomosha qilish
- O'rindan turib yurmaslik
- Telefon yorug'ligini yoqmaslik
- Boshqalarning tinchligini hurmat qilish



Baland ovozda gaplashish, o'rindan turib yurish yoki telefon yorug'ligini yoqish boshqalarga noqulaylik tug'dirishi mumkin!

Jamoat transporti va dam olish maskanlarida

Jamoat transportida

Avtobus, metro yoki trolleybus kabi jamoat transportida har bir inson odobli bo'lishi kerak.

- Katta yoshdagi insonlar, nogironligi mavjud shaxslar yoki bolali ayollar uchun **o'rin bo'shatish**
- Transportda **baland ovozda gaplashmaslik**
- **Axlat tashlamaslik** va boshqalarga xalaqit bermaslik

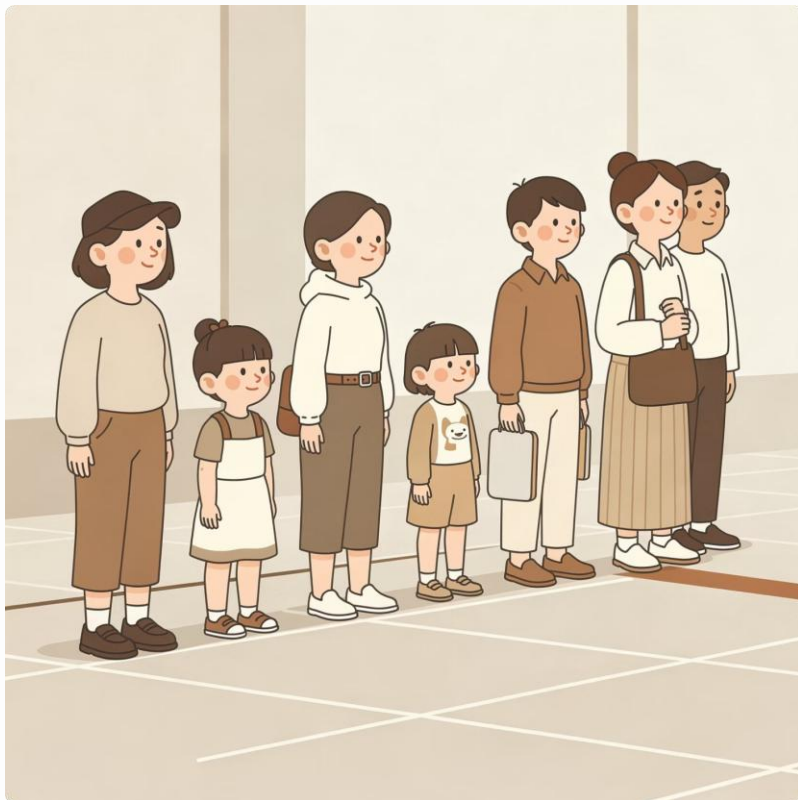
Dam olish maskanlarida

Bog'lar, sayilgohlar va dam olish maskanlari barcha insonlar dam olishi uchun mo'ljallangan joylardir.

- Axlatni yerga tashlamasdan **maxsus qutilarga tashlash**
- Daraxt va o'simliklarga **zarar yetkazmaslik**
- Boshqalarga **xalal bermaslik** va tozalikni saqlash



Navbat va hurmat bilan muomala



Navbatni saqlash

Jamoat joylarida xizmat olish uchun odamlar navbatda turishi mumkin. **Navbatni buzmaslik** va boshqalarning huquqini hurmat qilish madaniyatlilik belgisidir.

Hurmat bilan muomala qilish

Jamoat joylarida odamlar bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi kerak. Masalan, kimdir yordam so'rasa, imkoniyat bo'lsa yordam berish **insonparvarlik belgisidir**.



Kichik yoshdanoq o'rganilgan odob-axloq qoidalari insonni kelajakda mas'uliyatli va halol shaxs qilib tarbiyalaydi.

Keys 1: Robototexnika markazida

Shahardagi bolalar uchun tashkil etilgan ilmiy-texnika markazida robototexnika bo'yicha mashg'ulot o'tkazilardi. Ayrim bolalar yangi kelgan uskunalarni birinchi bo'lib ishlatish uchun shoshildi va navbatni kutmasdan ularni o'zlashtirib oldi. Ulardan biri qurilmani noto'g'ri ishlatib, uni ishdan chiqarib qo'ydi. Boshqa bolalar norozi bo'ldi, lekin ayrimlari "aralashmaslik yaxshiroq" deb jim qoldi.

1. Qaysi qoidalar buzildi?

Navbatni buzish va jihozdan noto'g'ri foydalanish — bu tartib qoidalarining buzilishidir.

2. Jim qolish to'g'rimi?

Befarqlik muammoni yanada kuchaytiradi. Jim qolgan bolalar ham vaziyatga hissa qo'shgan.

3. Oqibatlari nima?

Uskuna ishdan chiqdi, boshqa ishtirokchilar mashg'ulotdan mahrum bo'ldi — bu adolatsizlikdir.

4. To'g'ri qaror nima?

Navbatni kutish, jihozdan ehtiyotkorlik bilan foydalanish va noto'g'ri harakatni to'xtatishga harakat qilish.



Agar bunday holatlar odatga aylansa, jamoada tartibsizlik va ishonchsizlik muhiti shakllanadi. Bu kelajakda kattaroq qoidabuzarliklarga sabab bo'lishi mumkin.

Keys 2: Kinoteatrda tartibsizlik

Vaziyat

Kinoteatrda bolalar uchun yangi film namoyish etilayotgan edi. Film boshlanishidan oldin barcha tomoshabinlarga tartib-qoidalar tushuntirildi. Ammo bir guruh bolalar o'rinlarida tinch o'tirmasdan, baland ovozda gaplasha boshladi, kuldi va telefonlaridan ovozli videolar ko'rdi. Bir necha marta ogohlantirish berilganiga qaramasdan, ular o'z harakatini to'xtatmadi. Natijada boshqa tomoshabinlar filmni diqqat bilan ko'ra olmadi, ayrimlari esa zalni tark etishga majbur bo'ldi.

Muhokama savollari

1. Bu vaziyatda jamoat joyida o'zini tutish qoidalari qanday buzildi?
2. Nega bu harakat boshqalarning huquqiga zarar yetkazdi?
3. "Men xohlaganimni qilaman" degan fikr nima uchun noto'g'ri?
4. Bu holat jamoat tartibiga qanday ta'sir qiladi?
5. Agar barcha shunday harakat qilsa, qanday vaziyat yuzaga keladi?
6. Bu kabi xulq qanday qilib adolatsizlikka olib kelishi mumkin?
7. Siz bu vaziyatda qanday yo'l tutgan bo'lardingiz?



Xulosa

Xulq-atvor qoidalari insonning tarbiyasi va madaniyatli ekanini ko'rsatadi. Bu qoidalar jamiyatda tartib, hurmat va hamjihatlikni ta'minlaydi.



Teatr va kinoteatr

Tinch o'tirish, telefon o'chirish, boshqalarga xalal bermaslik.



Jamoat transporti

O'rin bo'shatish, shovqin qilmaslik, tartibga rioya qilish.



Dam olish maskanlari

Tozalikni saqlash, o'simliklarga zarar yetkazmaslik.



Hurmat va hamjihatlik

Navbatni saqlash, yordam berish, bir-birini hurmat qilish.

Agar bolalar kichik yoshidanoq xulq-atvor qoidalariga amal qilishni o'rgansa, ular kelajakda **mas'uliyatli, halol va adolatli inson** bo'lib yetishadi. Bu esa adolatli va korrupsiyasiz jamiyatni barpo etishga xizmat qiladi.